

Dramaturgia și campaniile Întregirii

La finele anului 1916, un tânăr ofițer de vânători de munte părăsea cu inima grea Capitala, unde soția abia născuse. Își urma regimentul în ținutul Bacăului, în refacere. La 23 nov./6 dec. 1916 cizma prusacă mărșăluiește pe Calea Victoriei a dorobanților Independenței.

Cu gândul la cei dragi, în cvartirul său de țară, ofițerul-dramaturg imaginează o întâmplare „sub ocupație”, sortită anonimatului, dar vibrantă în tragismul ei elementar, drama unui bărbat simplu, de la periferia Bucureștilor, neîmpăcat cu gândul că dușmanul îi poate pîngări casa și femcia.

Din aceste frământări sufletești ale pribegiei s-a plămădit înția piesă de teatru a dramaturgiei Întregirii, o capodoperă a dramei psihologice, numită de autorul ei „comedie tragică”, **Dezertorul**. Cîteva luni, Mihaail Sorbul și-a purtat manuscrisul oriunde îl chema datoria, oizelînd neconținut replica, deopotrivă colorată lexical și precisă în explicarea țării de caracter.

Premiera s-a dat la Iași, în 21 octombrie 1917. R. Bulfinski l-a interpretat pe mahallagiul cu suflet mare, Silvestru Trandafir. Partenerii i-au fost Maria Ciucurescu, Ana Luca, Al. Critico, Iancu Profir. Cînd, în urma armistițiului de la Focșani, din decembrie 1917, actorii rămași în București primesc prima scrisoare de la confrății lor aflați la Iași, printre alte vești importante, ei află că „Aici a avut mare succes o nouă piesă a lui Mihaail Sorbul intitulată **Dezertorul**” (Al. Mavrodi către Ar. Demetriade).

Manuscrisul piesei avea să ia curînd drumul Bucureștilor. Mircea Ștefănescu își amîntea că, după semnarea Păcii de la București (aprilie-mai 1918), a înțilnit în gara Mărășești un ofițer demobilizat ca și el și care „s-a suit în compartiment cu o lădiță. În ea, ne-a mănturisit, ducea la București manuscrisul unei piese a lui Mihaail Sorbul, faimoasa dramă **Dezertorul**” (în *Teatrul nr. 8/1967*).

Piesa se reia la Naționalul bucureștean în 23 dec. 1918, după alungarea ocupantului, aproape cu distribuția de la Iași. Critica n-a înregistrat cu entuziasmul cu-

venit spectacolul. Erau prea proaspete în memorie fapte ca acelea înfățișate pe scenă, pentru cei atît de încercați în doi ani de ocupație și pribegie...

Tirziu, prin 1938, D. Ionescu Morel va încerca o replică la piesa lui Sorbul — **În ghiare de lup**, episod dramatic din vremea ocupației dușmane. O scenetă simplificînd pînă la deriziune întriga **Dezertorului**.

Tot în Iași rezistenței naționale vede lumina rampei un poem scenic ocazional, scris la cererea Marelui Cartier General. **Pe-aceia nu se trece!** Autorii, poeții Corneliu Moldovanu și Mircea Dem. Rădulescu au imaginat o discuție în transee între soldații care așteaptă focul luptei. În versuri sonore, ample, sătenii în haina țării vorbesc despre vetrele lor, despre soarta țării. Personaje alegorice Crăiasa (simbol folcloric al României) și Veteranul de la 1877 se arată în fața oștenilor, amintindu-le vitejiile strămoșești, nobila origine latină. Sfirșitul, apoteotic, justifică poetic înspiraatul legămint al generalului Erenzia Grigorescu: „De veacuri stă acolo... Nici glonte, nici obuz / Nu poate să-l cîntească... Lozinca la Oituz. / S-o spuie cel ce șade nenfricoșat și rece / Sub fulgere și vifor... Santinela (ritmînd sonor): **Pe-aceia nu se trece!**”

În reprezentafia din mai 1917 s-au înțilnit, simbolice, rostînd înfocat versurile îndemînînd la bărbăție și credință în victorie, actori ai celor trei Naționale, din Iași, București, Craiova: Maria Filotti, C. Nottara, Iancu Profir, Al. Dem. Dan, R. Bulfinski etc.

Împlinirea idealului național, statul român unitar, generează firesc o bogată literatură memorialistică, militară, românescă, poetică și dramaturgică.

Unui tenace scriitor în formula romanului folleton, D. Ionescu Morel, Teatrul Național din București îi joacă, la 27 ianuarie, schița dramatică într-un act într-un adăpost. Acțiunea localizată „în linia întîi”, marează cu oarecare tensiune scenică fapte din transee. Au interpretat mari actori: N. Bălățeanu, Ion Tîlvan, G. Ciprian, Ion Strbul, Al. Critico etc.

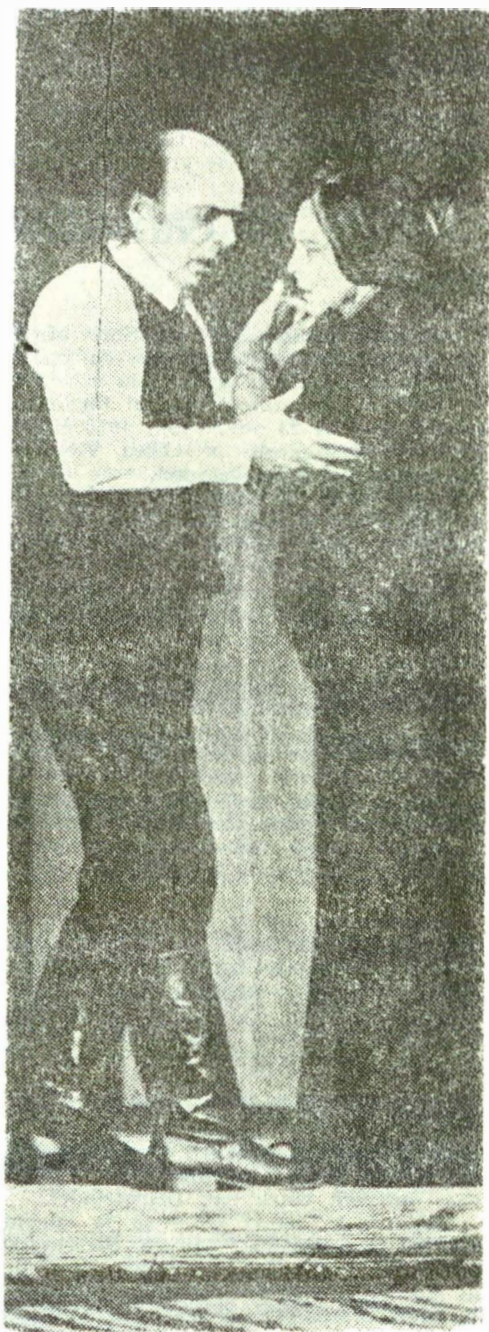
Încă sub impresia faptelor de arme, spectatorii primei noastre scene asistă, în 1922, la alegoria în versuri **Legenda co-roanei de Mircea Dem. Rădulescu** în care se evocă jertfele și biruințele armatelor române de la întemeierea țării până la întregirea lor. **Maestri în rostirea versurilor** — **Aristide Demetriade, Maria Filotti, G. Storin, Cleo Pan, G. Ciprian** — au înfățișat personaje emblematice: **Neamul, Patria, Soldatul necunoscut, Geniul latin, Cronicarul**, toate provinciile unite. **Cronicarul** scandează pentru viitorime: „Mărășești, cîmpie sacră, sfînt izvor care nu seacă, / Hecatombă vitejească, rug aprins în Univers, / Unde Făt-Frumos al nostru a-nfrînt scorpii prusacă, / Slavă ție! Slavă ție! Numele-ți va fi nesters!“.

Pe cît de generoasă în intenția, pe atît de nerealizată literar, producția dramatică pe această temă, din anii interbelici, sporește azi, în raftul literaturii teatrale, numărul „pieselor uitate“. Doar piesa lui **Petre Păncu, Ostaș, Piesă patriotică** (în anul de mîndrie națională 1916) se va reprezenta la Teatrul Național din București și la cel din Craiova, în stagiunea 1919—1920. Celelalte, tipărite majoritatea în edituri modeste, pe spezele autorilor, interesează azi doar ca document sufletesc: **C. Orlendi — Străjerii neamului**, 1919; **N. Țintariu — Pentru patrie**, 1918; **L. Locusteanu — Rănitul**, 1920; **D. Filimon — Ni vin vitejii**, 1920; **Ion Anghel — Suflete mari**, 1929; **Eliza Cornea — Întregirea neamului** etc.

Din păcate, piesa care putea fi, în epocă, alături de **Dezertorul** lui **Sorbul**, o capodoperă a literaturii noastre scenice inspirate din anii unificării a rămas în cartioanele autorului pînă în... 1965, cînd revista **Teatrul** o tipărește în nr. 8. Prezentatorul ei, prof. **V. Mîndra**, numea **Răspintia cea mare** de **Victor Ion Popa** „memorabilă piesă a rezistenței patriotice față de ocupantul străin, (care) duce intensitatea emoțională a luptei pînă la vibrația ciocnirilor de idei“. În stagiunea 1974—1975, textul a prilejuit pe scena Teatrului Mic o memorabilă creație actorului **G. Ionescu-Gion**.

Este o tragedie a „oamenilor pămîntului“, aflați meru, în istorie, la „răspintia cea mare“ a opțiunii. De la rezistența pasivă la acțiunea deschisă, eroii cunosc valoarea patriotismului activ, exprimînd o viziune românească a vieții: nici un război nu ne-a putut rupe de pămîntul nostru. Oricare a fost prețul rezistenței. Piesa a fost scrisă în jurul anilor 1922, „concepută în imediata apropiere a experienței războiului“ (**V. Mîndra**). Așadar, ca și **Mihail Sorbul**, **V. I. Popa** a cunoscut direct marile evenimente din care și-a extras substanța scrierii.

Peste ani, un poet, combatant de această dată pe frontul antihitlerist, **Nicolae**

Gh. Ionescu Gion și Leopoldina Bălănuță în „Răspintia cea mare“ de Victor Ion Popa, pe scena Teatrului Mic

„Ecaterina Teodorescu” de Nicolae Tăutu, pe scena Teatrului Armatei din București

Tăutu, cunoscând direct împrejurările în care a murit eroic logodnicul Ecaterinei Teodorescu, voluntarul Gheorghe Pănoiu, în luptele din toamna anului 1944, la Oarba de Mureș, se pasionează de biografia cercetăsei apoi sublocotenentului Ecaterina Teodorescu, căzută în noaptea de 22/23 august 1917 pe platurile Pănoiuului.

Fata din Gorj — singura combatantă-erou de pe fronturile europene anti-germane dintre 1914—1918 — va fi eroina piesei *Ecaterina Teodorescu*, piesă reprezentată la Teatrul Armatei din București, în stagiunea 1957—1958. Despre substanța dramatică a textului, regizorul Crin Teodorescu scria în rev. *Teatrul nr. 3*, 1958: „Valorificând imaginea cu nimb de simbol a Ecaterinei Teodorescu pe linia patriotismului popular — apăsând chiar pe rădăcina populară a eroismului cu tot caracterul lui spontan — N. Tăutu și-a asigurat un punct de pornire temeinic pentru ridicarea schelăriei celor trei acte ale sale”. (Un an mai târziu, autorul va oferi teatrului de amatori o versiune într-un act a piesei, *Eroina de pe Jii*).

Dramaturgia contemporană rămâne mult datorată anilor când românii, neridicând sabia cuceritoare împotriva altor seminții, statorniceau, prin jertfa singelui lor, hotarele firești ale patriei eterne. În fața dăruirilor noștri oameni de teatru, la șapte decenii împlinite de când o clipă n-am încetat să gândim la eroii Mărășeștilor, Mărăștilor, Oituzului, Cașinului, Ciresoarei, stă, ca sursă inspiratoare, monumentală colecție de documente interne și externe pe care Direcția Generală a Arhivelor Statului o tipărește sub îngrijirea eminentilor istorici Ion Ardeleanu, Vasile Arimă, Mircea Mușat: 1918 la români. Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Recunoașterea ei internațională. Avem, până azi, șase tomuri. Așa cum e concepută, colecția poate lua proporțiile marelui tezaur documentar Hurmuzaki. Nescute sînt fondurile arhivistice grăind despre întregirea României. Sîntem convinși că nestăvilită este și forța creatoare, patriotică a dramaturgilor români, redescoperind istoria poporului lor.

Ionuț NICULESCU